Panait Istrati

Pagini Autobiografice

Primii pasi spre lupta

XI

ÎNTRE UN PRIETEN ŞI O TUTUNGERIE

În 1906 am făcut prima mea călătorie în Egipt, în împrejurările următoare: în iarna aceea, Mihail şi cu mine eram amândoi portari, el de zi, eu de noapte, la „Hotel Regina” din Constanţa. O ceartă frăţească, dar dureroasă, pricinuită de cheltuielile mele, ruinătoare pentru punga noastră comună, ne răci uşor. Mihail îmi :

— De acum încolo, ne vom vedea fiecare de sărăcia lui. Uiţi prea repede ce mizerie ne pândeşte, când rămânem fără un ban.

Aşa că nu mai trăirăm în comun şi eu mă simţii fericit că pot să mă „ruinez” singur. Cel nefericit, însă, era prietenul meu, care se întrista din zi în zi. Într-o bună dimineaţă mă înştiinţă că va pleca în Egipt, „Împăratul Traian”.

Vestea aceasta mă lovi în inimă, ca un cuţit. În aceeaşi zi, chiar, lăai baltă „Regina”, o ştersei la Brăila şi smulsei mamei toate economiile ei: o sută de lei, pe care îi păstra la unchiul Anghe. Mă întorsei a treia zi la Constanţa, pentru a-l îmbrăţişa pe Mihail, care se îmbarca în după-amiaza aceea.

Fu mirat de a nu mă vedea trist.

— Ce o să faci acum? mă întrebă el. De ce te-ai dus la Brăila şi de ce te-ai întors a Constanţa? Eşti nebun! Ştii că „Regina” nu te mai reprimeşte.

Începu să-mi plângă soarta: mă vedea, iarna, fără mijloace de trai şi fără prieten, adică fără el, care era singurul meu prieten. Eram în odaia lui.

— Lasă-mă să te caut prin buzunare, îmi spuse el deodată. Nu-mi ascunzi ceva?

Mă scotoci şi nu găsi decât vreo zece lei.

— Nu ţi-ai scos paşaport?

— Nu.

— Lasă-mă să te caut în geamantan!

Nu găsi nimic. Atunci începu să-i pară rău că pleacă fără mine, care rămâneam părăsit de toţi.

— Dacă ai fi avut paşaport, te-aş luat numaidecât. Dar nu e cu putinţă să debarci la Alexandria fără hârtia asta blestemată.

Un paşaport românesc costa, pe vremea aceea, aproape tot atât cât drumul Constanţa-Alexandria, în clasa a treia: douăzeci de lei. Drumul, fără mâncare, costa treizeci.

Mihail mă întrebă din nou:

— Ce-o să te faci acum?

— Voi vedea, după plecarea ta.

Se gândi îndelung, în timp ce eu abia îmi ţineam râsul. Se ridică apoi şi se duse să-l roage pe patronul de la „Regina” să mă ierte că o ştersesem la Brăila fără învoire. Îi arătă că serviciul nu suferise nimic de pe urma scurtei mele lipse, fiindcă mă înlocuise el. Mihail era foarte preţuit, aşa că vorba lui avea greutate. Patronul îi făgădui că mă va reprimi, dacă mă duc să-i cer iertare.

Nici nu mă gândeam. Sufletul meu era deja în Egipt. Ah, ce mutră va face Mihail când mă va vedea răsărind la Alexandria, aşa fără paşaport cum eram! Va fi o festă ca

aceea pe care racul i-a jucat-o vulpii. Dar Mihail, care nu era un vulpoi şi care nu bănuia nimic, părea disperat.

— De ce nu vrei să-i ceri iertare? Asta nu ne micşorează cu nimic, atunci când suntem vinovaţi.

— Nu sunt vinovat.

— Zău! Crezi că poţi, când eşti la stăpân, să-ţi faci de cap, ca acasă? Foarte bine! Descurcă-te cum vei şti!

Apucă cele două geamantane şi voi să le ducă singur. Când îi spusei că-l voi însoţi până la vapor, îmi lăsă unul.

Merserăm tăcuţi până în port. Acolo, în loc să se urce drept pe vapor, cum mă aşteptam, intră într-o cafenea. Din nou încercă să-mi scoată fumurile din cap:

— Dar, în sfârşit, ce e misterul ăsta? Nu mă vei face să cred că te-ai dus la Brăila, numai aşa, de plăcere?

— Fără îndoială că nu.

— Atunci?

— Atunci, uite: după ce vei pleca, mă voi duce şi eu în lume.

— Unde?

— Poate în Egipt, ca să te caut.

Nu crezu nimic, încredinţat că, fără paşaport, lucrul acesta nu era cu putinţă.

Ne despărţirăm foarte înduioşaţi: el, fiindcă mă ştia a strâmtoare, eu, fiindcă mă gândeam cu bucurie a apropiata mea descindere pe pământul faraonilor.

Eram sigur de asta.

Înainte de a pleca la Brăila, intrasem în vorbă cu un prieten, fochist pe „Împăratul T”: în schimbul unei sticle de lichior de ananas, pe care trebuia să i-o plătesc la Alexandria, se însărcina să mă debarce în acest port.

— E foarte uşor, îmi spuse fochistul. Românii sunt navigatori, aşa cum eşti tu popă. Vapoarele sunt ale statului, care acoperă toate pierderile. De asemenea, contrabanda este în toi şi e practicată de la cel din urmă marinar până la căpitan. Fiecare lucrează în felul lui. Iar ca să pătrunzi în Alexandria fără hârtii, o şapcă de pe „Împăratul Traian” e de-ajuns.

Era convingător. Totuşi, inima mi se făcu cât un purice, când simţii că trebuie să înfrunt cea dintâi primejdie adevărată a vieţii mele: să îndrăznesc să mă avânt în lume fără bani, fără acte, fără chiar să fi plătit călătoria. Ţi se pare că tot pământul te ştie cu musca pe căciulă, de la comandant, care e sigur că n-ai bilet, până la vreun fioros comisar de poliţie, care se pregăteşte în umbră, să-ţi pună cătuşele. Şi simţi cum milioane de ochi te iscodesc, din întuneric, pe tine, biet om părăsit, pri-zonier pe vapor. Acei care te privesc sunt, toţi, oameni bine îmbrăcaţi, care nu ştiu de glumă, care au hârtii în regulă şi ceva bani puşi deoparte. Cu comisarul vorbesc de la egal la egal. Nu sunt niciodată arestaţi şi îi dispreţuiesc pe cei care sunt. Mai mult, iubesc şi impun tuturor rânduiala hotărâtă de dânşii: să nu trăieşti altfel decât bine îmbrăcat, să ai paşapoarte în regulă şi ceva economii, cu preţul chiar de a nu cunoaşte alt drum decât acela care duce de acasă la birou. Dar, Doamne Sfinte! de ce să nu îngăduie unor anumiţi oameni săraci de a vedea Egiptul, dacă le cere inima şi dacă sunt gata să facă toate jertfele ca să-şi întâlnească prieteni care i-au părăsit fără veste? Ce nelegiuire săvârşesc?

Mă gândeam la toate acestea, stând într-un colţ întunecos, în dosul cazanelor, unde mă ascunsese prietenul

meu, fochistul. Era un om cumsecade, venea la fiecare sfert de oră, să mă întrebe dacă nu mă înăbuş.

— Da, mă înăbuş, îi spusei odată, dar de frică!

— Frică? De ce? Nimeni nu vine să scotocească aici. Mâine-dimineaţă poţi chiar să te plimbi pe puntea de la a treia. Dacă ai nas bun, ai să-ţi descoperi tovarăşi, dar nu lega prietenie cu nimeni, nu te trăda.

Nu eram deci singurul care călătorea de contrabandă. Asta mă linişti puţin. Scosei gheata în care ascunsesem bietele mele patru lire sterline şi le pipăii cu dragoste. Îmi părea rău că nu pot să le privesc. Banii aceştia erau singurul meu sprijin material pe lume. Braţele mele, tinereţea mea, dorul meu de viaţă, nu însemnau nimic pentru milioanele de ochi care mă pândeau din umbră: puteau să mă aresteze, să mă condamne şi, fără vorbă multă, să-mi sfărâme viaţa mea frumoasă, să mă împingă la un trai nelegiuit, la furt poate, la crimă chiar. Aşa cum mă aflam, fără paşaport şi fără bilet, nu eram nimic mai mult decât un individ bun pentru închisoare.

Cu toate acestea, numai cu jumătate din puţinii mei bani aş fi putut să am paşaport şi bilet, şi atunci m-aş fi aflat, pe loc, în rândul oamenilor cinstiţi şi demni de suma comisarului. Viaţa mea, deci, nu făcea decât două lire sterline. Aceasta înseamnă că, în împrejurări asemănătoare aceleia în care mă găseam, pot fi zdrobite tot atâtea vieţi frumoase, câte n-ar putea plăti suma de cincizeci de lei. Dar, dacă-i aşa, ar fi mai bine să se hotărască odată pentru totdeauna că nu este îngăduit fiinţei omeneşti să-şi petreacă viaţa altundeva decât între locul unde munceşte şi odaia în care doarme, şi în felul acesta am vedea trei sferturi din omenire căzută în robie.

De altfel, este tocmai ceea ce vedem. Din cea mai fragedă copilărie, rânduiala aceasta m-a scos din sărite. La ce bun că pământul este atât de mare şi de atrăgător, la ce bun dorurile Fierbinţi care ne frământă inima, dacă suntem siliţi ca, o viaţă întreagă, să ne învârtim în acelaşi kilometru pătrat de spaţiu terestru?

Acolo, în ascunzătoarea mea întunecoasă, îmi adusei aminte cum s-a născut în mine dorinţa de a vedea Egiptul: eram pe băncile şcoalei primare şi citeam istorioare biblice, ale căror ilustraţiuni în culori vii îmi înflăcăraseră închipuirea. Şi într-o zi, pe când învăţătorul mă lăuda pentru a fi citit cu foc una din ele, strigai:

— Domnule, eu vreau să văd Egiptul! Învăţătorul surâse, se gândi, probabil, la mama care era spălătoreasă şi răspunse, mângâindu-mi bărbia:

— Vrei să vezi Egiptul... E cam departe. Şi cred că vei muri şi tu şi urmaşii tăi, fără să-l vedeţi. Pe urmă, ridicându-şi mâinile către cer, adăugă: Afară doar...

Eram deznădăjduit, dar acest „afară doar” mă mai linişti. Aşadar, puteau fi împrejurări când chiar unui fiu de spălătoreasă i-ar fi fost îngăduit să vadă Egiptul!

Acum, când vaporul mă ducea, ascultam zgomotul elicelor şi-mi spuneam aproape cu evlavie:

„Da, chiar dacă va trebui să fac închisoare ori de câte ori voi avea poftă să merg în Egipt, fără paşaport şi fără bilet, voi face-o bucuros. Voi întreba chiar un om de legi de câte ori mi se va mări pedeapsa după fiecare recidivă. Căci mai degrabă face să-ţi împărţi viaţa între închisoare şi Egipt, decât s-o laşi să se scurgă întreagă între cocioaba în care stai şi ocna în care lucrezi”.

M-am ţinut de cuvânt: de la această primă călătorie, şase ani în şir am revenit în Egipt. Nu voi fi găsit o singură dată, înscris, pe lista călătorilor şi nici în registrul paşapoartelor. Şi dacă n-am plătit cu închisoarea nici una din aceste hoinăreli, nu datoresc aceasta decât întâmplării care croteşte pe cei iubitori de o viaţă lipsiră de piedicile ridicae de mâna neînţelegătoare a omului.

*

În zorii celei de-a şasea zi de plutire, în faţa ochilor mei dornici de frumuseţi pământeşti, se ivi o linie alburie, cu sclipiri de aur: Alexandria. Frigul ucigător pe care îl lăsasem la Constanţa, pierise de mult, fără urmă. Vreme blândă de primăvară. Cer senin. Linişte pe întinsul apelor.

Încă de cu noapte, împietrit la proră, pândeam cu înfrigurare să se ivească la orizont imaginile biblice. Teama îmi pierise, înăbuşită de fericirea năvalnică ce-mi umpluse pieptul. Două umbre tăcute se plimbau pe locul strâmt al punţii de comandă. Le zisei în gând, plin de recunoştinţă: „Puteţi să mă închideţi, să mă bateţi, numai să nu-mi rupeţi un picior: vă voi săruta mâinile”.

Rezemându-mi fruntea arzătoare de balustrada vaporului, căutam să reţin în mine cât mai mult sentimentul acesta de nebunească mulţumire ătre soarta care mă copleşea de bucurie: căci nici

o fericire nu se poate asemui cu aceea pe care o smulgi vieţii, cu preţul riscurilor şi sforţărilor necruţătoare. Tce oamenii îţi refuză cu micimea lor de suflet, eo bucurie pe care o pizmuieşti. Şi toate bucuriile sunt înălţătoare: toate se pot dobândi, dacă bagi mâna să e cauţi în jăraticul destinului tău. Chiar şi dogoarea focului păleşte în faţa îndrăznelii dorinţei

tale, numai să nu şovăi la gândul că vei fi muşcat de nemilosul păzitor al bucuriilor pământeşti.

Iată ce nu ne învaţă nici o şcoală, nici o educaţie. Şi, iată, de asemeni, pentru ce pământul este mai bogat în fricoşi, decât în eroi. De-aici, traiul acesta searbăd, însă temeinic asigurat fiecăruia, de la râma omenească până la cercetătorul în stele.

Apropierea de Alexandria şi pregătirile de acostare mă siliră să mă întorc în ascunzătoarea mea, de unde nu trebuia să ies decât după ce se sfârşea debarcarea şi pleca poliţia. Ce făcea, oare, Mihail, acolo sus? Tocmit în mod excepţional, ca ajutor suplimentar la restaurantul primelor clase, el îşi plătea călătoria muncind. Pe mine, drumul nu mă costa decât o sticlă de lichior. Dar, pe când Mihail era sigur de-a putea părăsi vaporul fluierând, eu mă pregăteam să-l urmez clănţănind din dinţi.

Dar nu se întâmplă nimic din ceea ce mă îngrijora. Ba chiar coborât înaintea lui, cu o beretă de matelot pe cap şi însoţit de bunul meu fochist, care, de frică să nu mă dau de gol, ducea şi geamantanul meu. Pe chei, voioşia celor douăzeci şi doi de ani ai mei şi farmecul pământului egiptean pe care îl călcam, mă făcură să sar de gâtul tovarăşului meu.

— Eşti aşa de încântat? mă întrebă el.

— Încântat, nu, sunt nebun de fericire!

— Atunci, crezi, poate, că aici umblă câinii cu covrigi în coadă?

— Nu mă gândesc la nici un fel de covrigi, spusei eu, oprindu-mă. Mă gândesc la Egipt şi la prietenul meu care va coborî de pe vapor. Fochistul se supără: -Ti-am spus să nu legi nici un fel de prietenie în timpul călătoriei! Sigur că ai povestit totul vreunei haimanale!

Îi explicai despre ce era vorba. Nu voi să creadă nimic.

— Aşteaptă puţin şi te vei încredinţa, îi spusei.

— Nu aştept nimic, strigă el cu răutate. Nu vreau să ştie cei de pe vapor ce fac eu. Ia-ţi geamantanul şi plăteşte-mi sticla cu ananas!

Îi plătii două sticle de „ananas”, şi omul plecă, făgăduindu-şi să se uite mai de-aproape altă dată, înainte de-a avea de-a face cu haimanale ca mine. Această neghioabă neînţelegere mă mâhni, căci fochistul era un om foarte cumsecade, deşi cam prostuţ.

Mă aşezasem pe geamantanul meu şi îmi aprinsesem o ţigare, când se ivi Mihail, încovoiat sub greutatea bagajului său. Mă aşezai în drumul lui. Când mă văzu, lăsă să-i scape cele două geamantane, îşi plesni obrajii cu palmele şi veni să mă îmbrăţişeze.

— Visez! Visez! izbucni el. Cum ai făcut? Eşti un diavol! Dar e mai bine aşa: aveam remuşcări că te-am lăsat la Constanţa. Acum ţi-ai luat singur zborul. Asta ţi-e soarta!

Parcă eram beat. Nimic nu mai e bun pentru sănătatea sufletului tău decât să te arunci aşa, încrezător, în necunoscut, un necunoscut care te cheamă cu un glas fără împotrivire. Netăgăduit, poţi pieri. Dar dacă scapi teafăr, ştii că nimic josnic nu ţi-a umilit existenţa: torul este eroism în viaţa unui om care înfruntă lumea cu două mâini goale şi cu o inimă caldă care să-l apere de ispita unui trai tihnit şi îndobitocitor.

*

Nu ne oprirăm deloc la Alexandria. Nu făcurăm decât să străbatem oraşul, din port drept la gară, unde ne urcarăm în trenul care pleca la Cairo. Mihail avea o recomandaţie, care îl făcea să nădăjduiască un loc de portar la „hotelul Royal”, a

cărui patroană, o rusoaică, voia un om din acelaşi neam cu ea. Prietenul meu fu repede primit. Şi timp de două luni putu să spună că nu cunoştea din Egipt, decât drumul care merge de la debarcaderul din Alexandria la „hotelul Royal” din Cairo.

Stătu în hotel ca într-o adevărată închisoare. Răbdă totuşi, îngrozit de amintirea mizeriei din care gustase prea mult. Cât despre mine, mă îndeletnicii cu negustoria ambulantă şi cu zugrăveala. În zilele în care nu făceam nimic, mă plictiseam de moarte, fiindcă nefiind în tovărăşia lui Mihail, nu puteam să mă bucur de nici o frumuseţe. De cinci ani eram prieteni nedespărţiţi!

Dar sihăstria asta a lui Mihail nu putea să mai dureze. Fără îndoială, e cumplită amintirea foamei care se prelungeşte săptămâni şi luni de-a rândul, atunci când o bucată de pâine ţi se pare o sărbătoare. Lipsa unui adăpost şi păduchii, care însoţesc foamea, sunt un chin infernal. Afară numai dacă nu e o brută, omul care a cunoscut această înjosire, capătă o spaimă nebună şi face tot ce poate pentru a nu se mai împotmoli într-o astfel de viaţă. Dar, vai! Există un duşman mai puternic, decât toate spaimele din lume -şi acesta este neputinţa vagabondului de a se adapta unei împrejurări: este neputinţa lui totală de a stărui ca să-şi îmbunătăţească soarta: este, mai ales, acea neînchipuită plictiseală care îl roade zi şi noapte, numai fiindcă s-a săturat de aceleaşi chipuri, de aceleaşi ziduri şi de aceleaşi străzi pe care le-a văzut prea des.

Vagabonzii, fie că sunt oameni superiori, fie că sunt nişte tâmpiţi, sunt toţi fraţi prin această latură comună a firii lor.

Mihail nu făcea excepţie! Ni se întâmplase destul de des, să ne angajăm ca servitori la acelaşi hotel: aşa a fost la

„Regina”, la Constanţa, la „English”, la Bucureşti, la „Popescu”, la Lacu-Sărat. Şi de câte ori, neavând curajul să-mi mărturisească pustiul lui sufletesc, se mulţumea să mi-l aţâţe pe al meu, vorbindu-mi de meleaguri necunoscute şi făcând măreţe planuri de plecare! Nu-mi -Hai să plecăm numaidecât!

— Dar, răspundea el, nu vezi ce bine suntem aici? Nu ne lipseşte nimic.

Într-adevăr, nu ne lipsea nimic, afară de ceea ce doream cu aprindere: o evadare neîntârziată. Trebuie recunoscut că viaţa de slugă are acest întristător neajuns de a ţine omul prea zăvorât. Pe vremea aceea, mai ales, servitorul care avea o oră liberă pe săptămână putea să se socotească fericit. Locuinţa şi hrana erau îndeobşte o ticăloşie. Cât despre lucru, se muncea de la şase dimineaţa până la miezul nopţii. O astfel de viaţă nu poate să facă dintr-un om normal decât o vită. Dintr-un vagabond, ea face un răzvrătit.

Nu fu, însă, cazul blândului Mihail, gânditor sentimental, iubitor de literarură superioară, istoric aproape erudit, om bun, fire sfioasă, conştiinţă de o cinste desăvârşită. Dar, nu trebuia să-i pui prea mult răbdarea la încercare. Dacă se întâmpla aceasta, nu te mai puteai bizui pe el.

E ceea ce se şi întâmplă la „Hotel Royal”. Mihail plecă fără multă vorbă, plătind cele opt zile pe care le datorezi obligatoriu. (Acele faimoase „opt zile”, ale neorocitului servitor, sunt şi ele o poveste întreagă, o tragedie, dar cine are vreme să asculte povestea, tragedia unei biete slugi?)

Într-o seară, venind de la lucru, îl găsii pe Mihail la cafeneaua Goldenberg, din Darb-el-Barabra, cartierul general român-evreu şi spaniol-evreu al tuturor nespălaţilor din Cairo.

Mă opream acolo în fiecare seară, un ceas sau două, înainte de a mă duce într-o ulicioară vecină, unde reluam, în fiecare noapte, lupta cu nebiruitele ploşniţe. Acolo se opreau toţi aceia care dădeau aceeaşi luptă: oameni cu feţe scofâlcite, cu ochi şireţi, cu braţele de prisos, cu mersul dezlânat de suferinţe şi vinovaţi numai de a se fi lăsat învinşi de aproapele lor, omul de ordine. Figura luminoasă a lui Mihail nu era la locul ei între feţele chinuite ale acestor jalnici învinşi. Aşezat la o masă în fundul tavernei, îşi pironea cu stăruinţă privirea lui vioaie în acest amestec de mizerie, părând că scrutează astfel propria lui soartă, pentru zilele ce vor veni.

Înţelesei numaidecât ce se petrecea cu el. Mihail făcea pace cu sine însuşi. Ursita vagabondului este cu totul deosebită de aceea pe care cerul o hărăzeşte celorlalţi muritori. Acestora,

o lege imperioasă le dezvoltă într-atât instinctul de conservare, încât îi face să renunţe la orice contemplare a vieţii. Ei nu trăiesc decât cu grija zilei de mâine, gata să sacrifice pe nimicuri ziua de azi. De-aci, această luptă aprigă care nu se sfârşeşte decât odată cu moartea. E falimentul fiinţei umane, Dumnezeu ştie în ce scop.

Dimpotrivă, o lege, tot atât de imperioasă, slăbeşte vagabondului instinctul de conservare într-atât, încât îl face să i se pară acceptabilă cea mai cumplită nesiguranţă a zilei de mâine, să privească cu sânge rece ameninţarea propriei lui nimiciri, dar îi acordă în schimb putinţa de-a gusta toate bucuriile clipelor care îi umplu zilele. Şi aceasta îl sileşte să părăsească orice luptă egoistă cu el însuşi: de-aci o viaţă pe deplin trăită, dacă prin viaţă se înţelege cultul dorinţelor noastre.

Mihail, jertfindu-şi tot timpul pentru a economisi douăzeci de lei pe lună, era un om sfârşit. Altă înfăţişare, altă fire, alt fel de a gândi, care nu erau ale lui. Sfidând mizeria, Mihail era o individualitate rară. Toate valorile existenţei vibrau în el. Fiecare ceas petrecut în tovărăşia lui era un prilej de desfătare a minţii. Foamea, lipsa de adăpost, lipsa oricărei higiene trupeşti nu micşorau cu nimic bogăţia vitalităţii lui. Certurile noastre n-aveau niciodată loc în timpul vagabondajului, ci numai atunci când slujeam împreună şi când nici el, nici eu nu mai eram oameni, ci nişte vite.

De aceea, când îl găsii la Darb-el-Barabra, înţelesei, după liniştea lui luminoasă, că abia de-acum încolo ne vom trăi zilele noastre de libertate în Egipt. Ah, costisitoarea libertate a doi prieteni, singuri pe lume, regăsindu-se pe uliţele unui oraş cosmopolit, frăţeşte uniţi de ameninţarea aceleiaşi soarte: cine o va cânta vreodată? Se mai poate nădăjdui că va veni ziua când va fi slăvit şi omul care dispreţuieşte orice avuţie, orice bunăstare materială şi care preţuieşte în aşa măsură măreţia vieţii şi frumuseţile pământeşti, încât este gata să moară pentru ele?

Vagabondul este omul civilizat al existenţei absolute. Dacă am personifica această existenţă, înfăţişând-o ca pe un strălucit echipaj care galopează nebuneşte pe drumurile universului, vagabonzii ar fi gonacii care îi fac alai şi cad istoviţi, cântându-i imnuri de slavă. Iată ce înţeleg prin civilizaţie. Oamenii de rând se jertfesc şi ei acestui măreţ echipaj, dar sunt striviţi de el, încurcându-i drumul cu urâtele lor teleguţe. Aceştia sunt cei ce tulbură existenţa. Voind să se apropie de dânsul, nu fac decât să-i micşoreze strălucirea şi să sfârşească mârşav sub roatele lui, înainte chiar de a-l fi zărit.

Timp de o săptămână, am fost şi noi gonacii plini de însufleţire ai acestui echipaj, care trecea cu fast pe frumoasele meleaguri ale Egiptului. Mai târziu, însă, ni se tăie răsuflarea şi îl pierdurăm. Pentru a-l ajunge din urmă, Mihail făcu un plan îndrăzneţ:

— Vom pleca în Abisinia, spuse el.

— În Abisinia? Hai numaidecât!

— Vom pleca de îndată ce-ţi voi face rost de un paşaport.

Dumnezeule, cum izbutesc oamenii să facă viaţa prozaică! Ce legătură este oare între o veselă călătorie în Abisinia şi un trist paşaport? Iată ce n-am ajuns să înţeleg nici până astăzi.

— Şi cum vei putea să-mi faci rost de un paşaport?

Plătind o liră sterlină!

În mai puţin de o oră devenii plecatul supus al Majestăţii Sale Ţarul tuturor Ruşilor, şi eram născut la Chişinău. Ca şi Mihail MihailKazansky, mă numeam Alexandru Al Bessarabsky. Binevoitorul fabricant de paşapoarte ne preveni că „nu trebuie să ne prezentăm cu acesta în faţa nici unei autorităţi consulare ruse din Egipt: e mai prudent”. Am mulţumit pentru sfat.

Eram curios acum să ştiu cum socotea Mihail că ne vom câştiga traiul în Abisinia. Foarte simpu: vom fi negustori ambulanţi de sticlărie colorată, în anume ţinuturi, puţin umblate, ale acestei ţări, unde se spunea că indigenul îţi dă fildeşul său pe un pumn de rubine false. Era minunat. Mă şi vedeam copleşit de atâţia colţi de elefanţi, încât eram silit să las o parte în drum.

Începurăm să ne interesăm de preţul acestor pietre false. Pierdurăm trei zile fără să fi cumpărat nimic. Înainte de

război, principala producătoare a acestor articole fusese Germania, dar cum nu ne era cu putinţă să comandăm direct, fiindcă eram grăbiţi, trebuia să luăm ceea ce se găsea pe loc, să plătim scump şi să nu ne alegem decât cu câteva ocale de pietrărie urâtă. În fine, după ce am scotocit prin tot Cairo, dădurăm peste un întunecat personaj balzacian, despre care se spunea că este un „bătrân aventurier” grec, astăzi mizantrop retras, pe care reumatismul îl ţine închis în odaie, om cumsecade şi cinstit pe deasupra. Ne ţinu un sfert de ceas la uşă, înainte de-a ne îngădui să intrăm, pe urmă, încetul cu încetul, faţa lui ursuză se lumină la flacăra iluziilor noastre abisiniene. Ne rugă să luăm loc, aduse rachiu, ne descusu ca unul care se pricepea şi sfârşi prin a vedea în noi propria lui imagine de odinioară, adică doi nebuni. Dar, ştiind, ca nimeni altul, cât era de definitivă şi de scumpă inimilor noastre nebunia care ne cuprinsese, nu încercă să ne abată de la planul nostru. Ne dădu stocul lui de pietrărie, vreo zece kilograme de marfă straşnică, a cărei varietate ne ului, şi cu toate stăruinţele noastre, nu voi să primească nici un ban. Ni-l dădea pe datorie.

— Mi-l veţi plăti, ne spuse el ironic, după ce veţi fi vândut fildeşul vostru abisinia.

Îl privirăm tulburaţi şi duşi pe gânduri. Sub suflrea meşteră a acestui bătrân vabagond, visurile noastre începură să se risipească. Ochii ui, buni şi cruzi în acelaşi timp, mă urmăreau ca un avertisment neîndurător. Nu puteam să-i port pică, nu numai dicauza dărniciei lui, dar şi fiindcă se vedea că ne compătimeşte cu o dureroasă sinceritate. Şi, totuşi, o disperare de neînvins mă împingea să-l blestem. Mi se părea că ne fusese piază rea.

Mihail tăcu tot timpul cât ne trebui ca să coborâm tumultuoasa Mousky. Abia când ajunserăm în bârlogul nostru, mă întrebă:

— Ce crezi despre acest om?

— Cred că ne-a primit şi tratat aşa cum poate s-o facă un om chinuit de... duioasele lui reumatisme.

— Foarte bine spus! Dar asta e tot?

— Cred că e tot.

— Nu. Mai e ceva: ceva mai adânc şi mai general, care ne priveşte pe amândoi.

Ciulii urechea. La dracu, pietrăria, Abisinia şi tot fildeşul din lume: chiar acum voi face una din cele mai frumoase călătorii, în sufletul bunului meu Mihail. Căci îl vedeam pe acest unic prieten al zilelor mele cum se lăsa copleşit de gânduri triste-vesele, ce-i scăldau faţa în lumina acelui astru pe care numai iubitorii de viaţă crâncenă îl cunosc.

Stăteam pe patul nostru sărăcăcios. Mihail, cu coatele rezemate pe genunchi, îşi răsuci cu voluptate o ţigară. Îmi răsucii şi eu una. După ce trase primul fum, îşi ridică fruntea. Era frumos şi trist şi vesel, aşa cum numai el singur putea să fie în acelaşi timp. Ochii lui strălucitori, nările lui care palpitau, colţurile gurii lui bune şi dureros de ironice, fruntea mare şi liniştită îmi împărtăşeau deja, înaintea cuvintelor, o parte din această neîntrecută desfătare care era pentru mine felul său de-a tălmăci eroica noastră viaţă, aşa de plină de aspecte contradictorii.

— Da, începu Mihail, privind în gol. Bătrânul acesta n-are numai reumatisme şi duioşie, ci şi o experienţă a vieţii care nu este aceea a tuturor oamenilor, o experienţă pe care a prefăcut-o în filozofie personală. Nu este adevărat ceea ce ni s-a spus, că a alergat după aventuri. A fost un vagabond,

ceea ce este cu torul altceva. Aventurierul vrea şi poate să se căpătuiască. Vagabondul nu vrea şi nu poate. Dacă se înfăţişează vreun prilej, cel dintâi e în stare să înşele pe om, să-i ia pielea şi să săvârşească chiar o ticăloşie. Cel de al doilea este cu desăvârşire incapabil. De asemeni, când vagabondul e înzestrat cu o inteligenţă rodnică, filozofia pe care o trage din experienţa vieţii sale este vrednică de stimă. Cu toate acestea, nu trebuie să fie prea încrezător.

decăăuzăperspicaceîntoateîmprejurărilevieţii

مneslujeasc مnuiarvreas؛Ceeacenumimobi

noastre. Ca şi cum ar fi o regulă comună de viaţă pentru toate fiinţele omeneşti. Dacă există o asemenea regulă, apoi ea nu priveşte decât pe cei ce vor să treacă întocmai ca pisica prin băltoacă. Astfel, duioşii noştri părinţi, luând viaţa drept o băltoacă, ne iau pe noi drept nişte pisoi, iar pe dânşii, fiindcă au sărit băltoaca, drept nişte filozofi. Nu sunt totdeauna departe de adevăr, totul depinde însă de ceea ce a ieşit din pisică. Şi s-au văzut pisici omeneşti care au fătat zmei. Cine e de vină? Nimeni, bineînţeles. Cine e de vină, când nu plouă la vreme?

Există o anarhie divină la care părinţii, cu toată dragostea lor, ar trebui să se resemneze cu filozofie. Dar, n-o fac. Şi când pot, taie aripile micului zmeu, îi ciuntesc ghearele, îi pilesc dinţii, îl sluţesc cum pot mai bine, pentru a-l readuce la înfăţişarea de pisoi. De aci: caricatura de omenire pe care o avem înaintea ochilor, în care totul este confecţionat gata, de la încălţăminte până la „filozofie”.

Dar, vagabondul, care n-are ghete în picioare, n-are nici filozofia acelei umanităţi. Asta să însemne oare că înţelepciunea cu care se împodobeşte el la bătrâneţe trebuie să se întindă la toţi fraţii săi întru vagabondaj? Nu, de o mie

de ori nu, chiar dacă este înzestrat cu o rodnică inteligenţă. Cu toate acestea, faptul că a avut o vastă viziune a vieţii şi că a plătit supraomeneşte, cu fiinţa lui, pentru a o avea, îl face vrednic de preţuirea noastră. Este cazul omului pe care l-am văzut. Şi este foarte interesant.

Omul acesta a ajuns la concluzia că existenţa este o mamă vitregă, chiar pentru cei care se încredinţează orbeşte lavei sale incandescente. Ce fel de mamă vitregă? Iată cum: ea nu ne umple de visuri decât ca să-şi îngăduie, apoi, plăcerea de-a ne goli. Aceasta n-are nici o legătură cu reumatismele, dar are una mare cu duioşia. Or, bietul bătrân asta este: un mare afectuos. Atâta a iubit viaţa, încât şi-a făcut din ea un scop. Şi ea este, într-adevăr, sau poate să fie un scop, cu condiţia însă ca s-o priveşti mai întâi ca pe un mijloc.

Oare râsul, plânsul, sunt ele scopuri? Nimeni nu crede aceasta. Sunt mijloace care îţi îngăduie să treci la altceva, ca şi somnul, ca şi veghea. Viaţa este şi dânsa un mijloc foarte lung, care ne îngăduie să trecem la ceva care se cheamă Neant. Dar, ce ştim noi despre Neant?

Bătrânul vagabond n-a înţeles această lege a existenţei. Nici n-a căutat s-o înţeleagă. N-a făcut decât s-o iubească. Este o mare greşeală, care poate duce la moartea sufletului. Cum poţi să ceri unui măr să rămână veşnic în pom aşa cum este? Şi chiar dacă ar rămâne, am fi oare câştigaţi cu ceva? Totul se năruie. De aceea, cred că ideea raiului şi a iadului este cea mai mare neghiobie pe care a născocit-o spiritul religios. Eternitatea nu există decât în infinitul lucrurilor.

Trebuie deci să ne agăţăm de lucrurile acestea trecătoare, să facem din ele hrana sufletului nostru şi să nu le cerem socoteală, arunci când băgăm de seamă că ele sunt

cele care ne înghit. Orice oprire în această sete de acţiune, înseamnă pieinoastră.

Să luăm, de pildă, planul nostru abisinian. Cunoscând sfârşitul plin de dezamăgiri al nenumăratelor lui planuri, izbutite sau nu, bătrânul suferea de gândul falimentului cu care ştia el că se soldează viaţa cea mai triumfală a unui vagabond. Îşi spunea, poate, că vom avea noi fildeşul abisinian, când va avea el alte picioare. Şi inima lui bună, ne plângea.

Fără îndoială, planul nostru este necugetat. Dar ce însemnează:cugetat?Este oare să ai o mie de robi la picioarele tale şi o judecată de brută? Pentru a cumpăni răspunsul, trebuie să te uiţi la cine răspunde: motanul sau zmeul? Totul se reduce la aceasta.

Astfel, noi fund nişte zmei, vom pleca în Abisinia, încheie Mihail.

Nu plecarăm numaidecât. Deşi „zmei”, trebuirăm să ne ostenim trei zile de-a rândul, ca să punem în valoare cele zece kame de pietriş multicolor pe care se clădeau toate visurile noastre abisiniene. Ronţăind la nuci şi fumând ţigae după ţigare, nu părăsirăm odaia decât după ce am dat acestui morman de pietre forme încântătoare. afire, smaragde, rubine, măeane, chihlimbare, ametiste, opale şi alte nimicuri se îmbinară cu meşteşug pentru a forma sabe, brăţări, broşe, ărţişoare, inele, medalioane, cercei, ale căror accesorii ne ruinară.

Când totul fu terminat şi bine orânduit într-o ladă specială, bucuria noastră nu mai cunoscu margini. O viaţă nouă se deschidea înaintea noastră, o viaţă de neţărmurită libertate. Mihail întrezărea fericitele ei urmări:

— Cu banii de pe fildeş, ne vom cumpăra două puşti şi vom trăi din vânătoare, ca doi Sălbatici. Ştii să vânezi?

— Nu.

— Am să te învăţ.

— Sper că n-ai să mă înveţi să vânez tigrii, observai eu, speriat şi numaidecât propusei viitorului meu tovarăş de vânătoare să mergem să sărbătorim undeva noua noastră viaţă de oameni liberi.

El încuviinţă. Vagabonzii sunt totdeauna gata să sărbătorească un vis. Dar, după micul chef pe cate ni-l oferirăm la „Berăria familiilor”, Mihail făcu o socoteală aproximativă a cheltuielilor viitoare şi descoperi că plănuita noastră ălătorie era compromisă. Dar, ce? Trebuie neapărat să iei un bilet întreg când vrei să pleci în Abisinia? Nu poţi să călătoreşti şi de contrabandă? Pentru ce mai eşti atunci vagabond?

Această îndrăzneaţă idee ne întări inimile pentru o zi, timp în care alergarăm pe la toţi negustorii de fildeş pentru a ne interesa de preţul acestui articol şi a strânge adrese. Dar, în momentul în care trebuia să dea semnalul plecării, Mihail îmi împărtăşi tulburătoarele lui îndoieli:

— Ce ne vom face la Port-Said, dacă nu ne vom putea angaja pe nici un vas şi dacă nu ne va fi cu putinţă să trecem de contrabandă? Nu găseam nici un răspuns mulţumitor. Şi iată-ne pe amândoi dezamăgiţi, cu capul între mâini, când deodată, un gând genial mă fulgeră: -Mihail! Am uitat să-ţi spun că am, la Alexandria, un unchi milionar! Bunul Mihail ridică încet capul şi mă privi cu milă.

— Da, da! Poţi să mă crezi, chiar mama mi-a spus: „E un frate sau un văr al tatălui tău: a trăit în casa noastră, a fost de faţă la botezul tău şi a părăsit în cele din urmă ţara,

plecând în Eghipet, la Alexandria, unde s-a îmbogăţit. Poţi să-l cauţi, este foarte cunoscut. Îl cheamă Vanghelis. Tatăl tău l-a ajutat mult. Să te ajute şi el pe tine”.

În faţa acestor preciziuni, prietenul meu, ştiind bine cât era de serioasă mama în faptele şi în vorbele ei, renunţă la aerul lui compătimitor:

— Cum de nu ţi-ai adus aminte când eram la Alexandria?

— Graba ta de-a ajunge cât mai repede la „Royal”, m-a făcut să-mi pierd capul. Dar cine ne împiedică să mergem la Alexandria şi să ne încercăm norocul? Iar de acolo vom pleca cu vaporul la Port-Said.

O clipă de gândire, apoi:

— Haide! spuse Mihail. Fie ce-o fi!

Ne înşfăcarăm geamantanele!

În seara aceea, străbăturăm Cairo cu trăsura, ascultarăm, muţi, larma uliţelor sale, înţesate de săraci grăbiţi, de soldăţime beată, de turişti guralivi, de negustori ambulanţi, cu strigătele lor pline de tristeţe. Ne luară cu prietenie rămas-bun de la acest oraş, ce dintâi în viaţa noastră, al cărui soare generos ne încălzise în plină iarnă.

Am petrecut o noapte plină de zgomot şi de fum înăbuşitor, într-un tren înţesat de felahi. Era cu neputinţă să te mişti: fiecărui individ era dublat de acela al bagajului care-l însoţea. Astfel, interiorul vagonului părea un jalnic camion încărcat cu trupuri omeneşti şi cu mărfuri aruncate claie peste grămadă. Din el se ridicau mirosuri şi zgomote, unele mai nesuferite decât altele.

Era o populaţie de ţărani pe care o vedeam pentru întâia oară, dar priveliştea mizeriei şi a suferinţei care se arăta ochilor mei, nu pot s-o compar cu nimic din ce am văzut

asemănător de arunci încoace. În vagonul nostru erau un mare număr de orbi, cu orbitele hidos golite de ravagiile trachomului. Mulţi dintre călători erau atinşi de aceeaşi boală şi nu mai vedeau decât cu mare greutate. La fiecare clipă îşi frecau ochii cu dosul mâinii sau cu mânecile murdare. Mame, cu copii în braţe sau care le dădeau să sugă, umblau cu toate degetele, când pe ochii lor purulenţi, când pe ai pruncului pe jumătate orb.

Eram îngroziţi. Crezând că ne aflam într-un vagon pentru infirmi, încercarăm să trecem în altul. Dar tot trenul era asemenea vagonului nostru: lung convoi de vite omeneşti, zdrenţăroase, murdare, sortite întunericului. Am petrecut şapte ceasuri de groază şi am înţeles că în Egipt mizeria nu putea să călătorească decât noaptea.

Viaţa unui vagabond nu e totdeauna un vis înşelător. Mai sunt şi surprize plăcute, pe care, vai! vagabondul se grăbeşte să le schimbe el însuşi în amărăciuni. Oricât de uimitor ar părea, nu trebuie să se creadă ă unchiul milionar din Alexandria nu era decât o născocire. Exista, într-adevăr. Şi acesta nu ne miră. Vagabondul nu se miră de nimic.

De necrezut, însă, fu grabnica descoperire a acestui unchi: du-te şi caută în Alexandria un Vanghelis oarecare! Ei bine, nu-l căutarăm defel: el însuşi veni către noi şi iată cum:

La gară luarăm o trăsură şi cerurăm birjarului să ne ducă la „un hotel cât mai ieftin”. Şi aci, interveni în chip minunat spiritul vreunei divinităţi care ocroteşte pe vagabonzi: birjarul ne duse la hotelul „Sfântu-Gheorghe”, pe strada Hammamil. O cameră cu două paturi şi cu foarte puţine ploşniţe costa un shiling. Ne depuserăm pachetele şi coborârăm în stradă.

Dar, pe stradă ce să faci? Încotro să apuci? Stăturăm câtva timp în faţa intrării hotelului, nehotărâţi. Ca să putem cugeta mai în voie, intrarăm la „Marea cafenea Grecia”, care se găsea chiar în faţă. Era un local frumos, de mâna a doua. Pe terasă o mulţime de gură-cască, cei mai mulţi greci. Cu pardesiile pe umeri, cu mustăţile tirbuşon, îşi dădeau o înfăţişare menită să ispitească femeile uşoare. Ne deveniră pe loc nesuferiţi. Dar cafeneaua era straşnică, iar narghilelele nu se poate mai ademenitoare. Îndrăznii să-l întreb pe Mihail dacă putem să ne îngăduim şi noi câte una.

— Ţi-ai găsit deja unchiul? făcu el ironic. Aici două narghilele costă jumătate dintr-un prânz de-anostru.

După ce făcu această observaţie, comandă totuşi două narghilele. Chelnerul care ne servea înţelese că suntem proaspăt sosiţi şi ne întrebă cu familiaritate despre originea noastră. Nu i-o ascunserăm. Pe urmă, îl întrebai, la rândul meu, dacă nu ştia de „un grec bogat care se numeşte -Poate întrebi de Vanghelis Gheorghiţis? răspunse el.

— Nu ştiu dacă îl cheamă Gheorghiţi. Nu-i cunosc numele de familie.

— Atunci e greu să-l găseşti. Vanghelis sunt ca frunza şi ca iarba. Gheorghiţis nu e decât unul.

Şi cine este el?

— Acela care a înfiinţat această cafenea, acum douăzeci de ani. Acum e proprietarul „Clubului

Oriental”, din piaţa Mahomed-Ali. -E bogat? Chelnerul surâse dispreţuitor: -Dacă ai pune în talerul unei balanţe tot aurul lui şi dacă s-ar aşeza în celălalt taler patru ca dumneavoastră, tot aurul ar fi mai greu. -Sapristi! Şi poţi să-mi spui dacă omul acesta, pe lângă atâta aur, are şi puţin suflet? Chelnerul îşi roti ochii împrejur, se plecă la urechea

mea şi-mi şopti: -Întreţine o sumedenie de haimanale, nepoţi de-ai săi, dintre care trei sunt aproape de dumneavoastră, pe terasă. Mihail îmi făcu semn să tac. Puţin după aceasta, ne îndreptam alene către „Clubul Oriental”, din piaţa Mohamed-Ali.

Era dimineaţă. Clubul nu se deschidea decât seara. Cât despre proprietar, nu descindea decât foarte târziu, către ceasurile nouă sau zece noaptea şi nu în fiecare zi, căci era foarte bătrân. Dar fiul său îl reprezenta în permanenţă.

Nu voiam să vorbesc cu fiul, ci cu bătrânul, de care nu mă îndoiam că este unchiul meu.

La nouă şi jumătate, urcam scara luxoasă a palatului. La etajul întâi, o draperie grea de catifea roşie masca intrarea clubului. Doi cerberi arabi, în livrele impecabile, stăteau ţepeni în faţa ei. Le prezentai numele meu, scris pe o bucată de hârtie cutată.

Aşteptai îngrijorat câteva minute şi iată că se iveşte un uriaş, cam de vreo patruzeci de ani, mă cântăreşte o clipă cu privirea şi mă întreabă pe greceşte, cu un glas destul de binevoitor:

— Cine eşti dumneata?

— Sunt cutare, fiul lui cutare şi nepotul unchiului Vanghelis. Viu din România.

Omul păru uimit. Se uită îndelung la mine, cu bunăvoinţă, pe urmă zise: -Aşteaptă o clipă! Şi dispăru. Aşteptai cam multişor. În fine, uriaşul se întoarse: -Iartă, spuse el, tata ştie de cine e vorba, dar nu recunoşte numele dumitale de botez. Nu mai ai altul? -Ba da: Gherasim. -Aşa da! Intră!

— Gata, am dat lovitura! Îmi spusei, urmându-mi vărul.

Vestibul luxos. Sală mare. Lumină orbitoare. Servitori tăcuţi. Pe urmă se deschise o uşă care dădea într-un salon măreţ şi mă trezesc în faţa unui patriarh venerabil, aşezat într-un jilţ. Îi sărut mâna, peste măsură de tulburat de figura lui liniştită, încadrată de o frumoasă barbă albă. Are pe cap

o şapcă de casă. Degetele sale numără boabele de chihlimbar ale unor mătănii. După ce mă aşeză la dreapta lui, îmi spuse, cam pieziş, înfigând în ochii mei o privire

cercetătoare:

— Deci eşti fiul Joiţei? Mai trăieşte maică-ta?

— Trăieşte, unchiule.

— Dar fraţii Anghel, Dumitru, sora Antonica?

— Unchiul Anghel e bolnav rău. Ceilalţi sunt sănătoşi.

— Povesteşte-mi ceva de Anghel! Iată un om pe care l-am iubit mult!

Spunând aceasta, bătu din palme. Un fecior intră.

— Două cafele!

Povesteam cu patimă, uitând că am lângă mine pe un om bogat. Nu mai vedeam decât un unchiaş zdravăn, are la flacăra îndepărtatelor lui amintiri, reînviate de prezenţa mea, se aprindea ca un copil. Toată distincţia rigidă a figurii lui dispăruse, făcând loc unei voioase înduioşări. Din când în când, era cuprins de o vădită emoţie. Fu mişcat până la lacrimi, arunci când firul povestirii ajunse la dureroasa agonie a unchiului Anghel, care se zbătea în ghearele morţii de mai bine de un an.

Astfel se încredinţă că eram nepotul lui şi mă copleşi de mângâieri.

— Dar, mă întrebă, pentru ce nu te numeşti Gherasim?

— Prenumele acesta a rămas în registrul de naşteri. Nimeni nu mi-a zis Gherasim, ci Panait.

Şi pe urmă, trebuie să porţi numele tatălui tău, Valsamis, şi să iei naţionalitatea greacă. Arată-mi paşaportul.

— N-am.

Îi arătai „buletinul de naştere” şi certificatul de dispensă de serviciu militar. Le găsi în regulă.

— Bun! Spune-mi acum de ce ai venit în Egipt?

— Ca să muncesc cu braţele mele, ca în România, şi să cunosc, în acelaşi timp, acest frumos colţ de pământ.

Bătrânul strâmbă din nas:

— Nu! Ai ceva mai bun de făcut. Şi te voi ajuta, dacă mă vei asculta. Pe urmă, cu un ton glumeţ: Cum stai cu punguliţa?

Şi fără să aştepte răspunsul meu, vârî două degete în buzunarul vestei şi îmi strecură opt lire sterline. Îi mulţumii. Se ridică, mă luă de mână şi mă conduse în sala de jos, unde, împrejurul unei mese mari şi verzi, domni serioşi stăteau ca nişte sfincşi, fiecare cu o grămadă de aur în faţa lui.

— Vezi, îmi spuse încet bătrânul, să joci tu însuţi e foarte rău, dar să-i faci pe alţii să joace, e foarte bine.

Şi ieşind în vestibul, mă îmbrăţişă în prezenţa valeţilor smeriţi:

— Au revoir, Gherasime, murmură pe franţuzeşte.

Plecai, beat de viaţă tumultuoasă. Ce fel de viaţă? Aş vrea să precizez. Mi-aduc aminte că în stradă, în loc să alerg repede să-l întâlnesc pe Mihail care mă aştepta la hotel, am întors spatele strălucitoarei pieţe Mohamed-Ali şi m-am îndreptat către mare. Aveam nevoie de o clipă de reculegere.

Nu mai rămăsese în mine nimic din omul care venise să tragă chiulul unui unchi „milionar”. Puţin îmi păsa dacă era sau nu milionar. N-avusei nici măcar curiozitatea de a vedea

câte lire îmi strecurase. Sentimente mult mai puternice îşi făcuseră loc în inima mea.

Bătrânul acesta era mai întâi un om din categoria acelora pe care îi iubesc: un viteaz plin de duioşie. Ştraşnic neam de oameni, în stare să vibreze până la adânci bătrâneţi, sub imboldul unei inimi totdeauna gata să se înfioare de măreţia vieţii. Îmi vorbise, mie, un necunoscut, despre anii lui de haimanalâc, când visuri de haiducie îi frământau sufletul, despre ceasurile petrecute în tovărăşia unchilor Anghel şi Dumitru, haiduci adevăraţi, şi îmi mărturisise că a trăit atunci cea mai frumoasă parte din viaţa lui. La un moment dat, ochii i se umpluseră de lacrimi. Milionarii, după câte ştiu, nu plâng niciodată, afară doar pentru banii lor.

Mă îndrăgostisem acum de această puternică personalitate, tot atât de mult ca de Mihail. Ardeam de dorinţa de a-l recomanda pe prietenul meu şi de a trăi cât mai mult cu putinţă în apropierea lui.

Dar, o umbră de sinistre presimţiri se strecurase deja între el şi mine: de ce îmi spusese că este ceva mai bun de făcut, decât să lucrezi cu braţele tale şi să vizitezi ţinuturile frumoase ale pământului? Ce înţelegea el prin acest „mai bun”? Un tripou? şi pe urmă îmi spusese că vrea să mă ajute, cu condiţia de a-l asculta.

Ah, cât de nenorocit mă simţeam! Iată o făgăduinţă de viaţă frumoasă, care avea să sfârşească prost. Începeam să-l iubesc pe omul acesta, cum o iubeam pe mama: cu o violentă admiraţie. Aş fi vrut să-i fiu cel mai plecat servitor, un servitor prieten, nimic mai mult. Va încerca, oare, să facă din mine, în mare, ceea ce mama nu izbutise în mic: un cetăţean potolit şi mediocru? În felul acesta înţelegea el oare să mă facă fericit?

Îmi cunoşteam îndărătnicia şi vedeam cearta care se apropia. Ceea ce veni, fu mai rău decât o ceartă.

Îi povestii lui Mihail această întrevedere, până în cele mai mici amănunte, pe urmă îi împărtăşii îndoielile mele. El îmi spuse: -Omul acesta îmi pare bun. Încearcă să fii cu el mai înţelegător decât ai fost cu mama ta. Poate nemărginit mai mult decât dânsa. Dacă vrea să-ţi facă o decât una în care mişună păduchii. Dacă nu-ţi cere decât aceasta, te sfătuiesc să-l asculţi.

Îmi ceru însă altceva, ceva care însemna moartea sufletului meu.

Crezând că nu făceam nici un rău dacă îmi potoleam mai întâi arzătoarea mea sete de-a cunoaşte măcar o parte din minunile Egiptului, începui, în tovărăşia lui Mihail, o hoinăreală nebună, care ţinu două zile, cheltuind din larg şi vizitând toată Alexandria şi împrejurimile. Era şi drept. Un unchi bogat îmi dăduse opt lire, „bani de buzunar", tot aşa de uşor ca şi cum mi-ar fi dat doi piaştri. Ce trebuia să fac? Să rămân mai departe la hotelul „Sfântu-Gheorghe", plin de ploşniţe şi să mă hrănesc cu o scrumbie? Nu. Ne mutarăm la „Hotelul Poştei", mâncarăm în restaurante bune, încălecarăm pe măgăruşi şi ne fotografiarăm. Cafelele şi narghilelele, le beam şi le fumam numai la „Marea Cafenea Grecia", sau „cafeneaua noastră", cum o numea unchiul.

De la cafeneaua aceasta mi se trase nenorocirea.

Într-o zi, pe când ne găseam pe terasă, un tânăr elegant, cu privirea vicleană (am aflat mai târziu că era unul din verii), veni să mă bată pe umăr:

— Dumneata eşti Gherasim?

— Da.

— Te cheamă unchiul.

Spunea „unchiul”, cu tonul cu care un valet ar anunţa „împăratul”!

— Unde trebuie să merg?

— Să fii mâine la patru aici. Voi veni să te iau, avem un botez.

Mă salută rece şi plecă. Mihail îmi spuse:

Eşti pierdut.

Eram, într-adevăr, pentru unchiul meu.

A doua zi, frumosul meu văr veni să mă ia cu trăsura. Nu schimbarăm tot timpul o vorbă.

Casă de oameni bogaţi. Rude, oaspeţi, popi. Se boteza o copilă micuţă de patru sau cinci ani, care, goală, ţipa cât o ţinea gura că nu vrea să fie vârâtă în cazan. Fără binevoitorul ajutor al unei verişoare drăguţe, are consimţi să se ocupe de mine, n-aş ştiut să spun ce căutam în mijlocul acestei adunări, absorbită de botez. Către sfârşitul ceremoniei, unchiul mă luă deoparte:

Uite, spuse el, vreau să te instalez în Alexandria. Îţi voi deschide o tutungerie, dar una frumoasă. E o afacere bună. Nici o oboseală. Câştig mare. Şi e curat, atrăgător. Dar, ia spune-mi, ai venit singur în Egipt?

Nu. Sunt cu Mihail, un bun prieten, care...

— Îmi vei face plăcerea să rupi numaidecât cu „bunul tău prieten”. Sunteţi amândoi nişte pierde-vară. Vreau să fac din tine un om. Ai înţeles? Du-te acum. Unul din verii tăi te aşteaptă afară, ca să te plimbe cu trăsura.

Vorbindu-mi astfel, nu era nimic jignitor în tonul lui. Ţuna din mâinile mele într-ale lui, o bătea cu palma din când în când, pentru a da mai multă tărie hotărârilor sale. Era într-adevăr un om bun.

Mă însărcinai chiar eu să-l fac să fie cu mine rău până la ură. Nu era din vina mea. Poţi sili un cal să alerge în genunchi?

Vărul, care mă aştepta în trăsură, nu era, aşa cum mă aşteptam, spionul meu. Era un băiat de viaţă, cu mult lipici. Îmi plăcu tovărăşia lui şi-l lăsai să mă ducă unde vrea. Îmi vorbi de toate, fără să încerce să mă facă să vorbesc. Cât despre plimbare, nici pomeneală. Ne-am înfundat mai mult prin berării luxoase, am băut cam din toate şi ne-am îndopat cu mezeluri.

Aşa că îmi era vederea destul de tulbure, când, trecând cu trăsura prin piaţa Mohamed-Ali, îl zării pe Mihail care, de pe trotuar, ridica bastonul şi îmi făcea semne. Nu înţelesei ce voia. Nebănuind nimic grav, vrui să feresc prietenia noastră de ochii indiscreţi ai vărului meu de duzină.

Trăsura trecu. Ce a urmat, a fost o nenorocire.

Prietenii noştri sunt nişte oameni tragici. Inima lor se răneşte mai uşor decât a celei mai îndrăgostite amante. Fireşte, pricina este cu totul alta, dar urmarea este aceeaşi: rană adâncă, ce nu se vindecă decât foarte încet.

Fiindcă nu oprisem trăsura, când îmi făcuse semn, Mihail rămăsese pe trotuar, cu sufletul zdrobit. Dar, era ceva şi mai rău. Durerea lui cădea pe o inimă deja greu lovită: o scrisoare primită în după-amiaza aceea îl înştiinţa că în năprasnica lui Rusie, fiinţa în care-şi pusese toate speranţele de viitor, îl trădase. Purtarea mea, deci, putea uşor să-i pară ca o nouă trădare.

Era chiar părerea care şi-o făcuse despre mine. Mândru de-a mă vedea intrat într-o familie bogată, nu-mi mai dădeam osteneala să opresc trăsura pentru un sărman ca el. Avu

cruzimea să mi le spună toate acestea, aşa pe şleau. Rămăsei ca trăsnit.

Aceasta se petrecu la hotel, unde mă dusei să-l găsesc, după ce scăpai de vărul meu. Era de nerecunoscut. În loc de orice lămurire, scoase din buzunar cele patru lire sterline încă necheltuite, pe care le adăugasem la punga noastră comună şi mi-l azvârli în nas.

— Uite banii unchiului tău!

În sufletul lui trebuia să se petreacă ceva înspăimântător, altfel nu puteam înţelege cum un om atât de delicat ca el să fie în stare să facă un astfel de gest. Nu scosei un cuvânt, mărginindu-mă să mă întind pe patul meu. Şi el se afla lungit pe-al lui, de unde, ţeapăn, mă înjunghie cu cuvinte atât de nedrepte, încât, în cele din urmă, nu mai auzii nimic. Judecata mea se înecase în urletele unui pian mecanic, ce venea din stradă. Trupul meu rămăsese împietrit şi rece. Cu ochii deschişi în noapte, nu puteam nici să mă mişc, nici să scot un cuvânt. În sfârşit, leoarcă de sudoare, mă trezii. Aprinsei lumina. Mihail ieşise.

Plecai în căutarea lui.

Era o noapte frumoasă de iarnă tropicală. Alexandria, mai ales în centru, părea învestmântată ca de sărbătoare. Terasele cafenelelor şi berăriilor, inundate de lumină, erau înţesate de lume bună. Panamalele, fesurile, costumele albe, îmbinându-se cu miile de culori ale rochiilor elegante, formau un amestec bogat de contraste armonioase, care înveseleau ochiul. Numai afurisitele de piane mecanice, urlând, mai multe deodată, stricau armonia acestei privelişti.

Nu mă gândeam să-l găsesc pe Mihail în mijlocul acestor oameni fericiţi: eram sigur că fugise de ei. Întrezăream chiar unde ar putea să fie: la „Fortul Napoleon”4.

Se ducea acolo cu dragă inimă pentru a întâlni marinari ruşi, a căror flecăreală îl atrăgea. Cârciumile de pe această stradă cu consumaţii infecte, dar cu crâşmăriţe frumoase câteodată, prezintă străinului curios cele mai felurite aspecte ale drojdiei orăşeneşti. Sunt pline de o clientelă cosmopolită, în majoritate formată din „peşti" şi „fraieri". Cu toate acestea, descoperi deseori pe ofiţerul de marină, glumeţ, zeflemist sau pe adevăratul „lup de mare", doritor să petreacă „fără fasoane". Trasul de mânecă este oprit şi aspru pedepsit. Totuşi se practică sub proprie supraveghere.

Oricât de rivale între ele ar fi aceste patroane, sunt cu toatele înţelese să-şi dea de veste, reciproc, prin ţipete speciale, de câte ori apare un „ceauş". N-am auzit vreodată să se trădat, ceea ce dovedeşte simţul moral al acestor femei „imorale". Îl mai dovedec ele de altminteri şi în multe alte feluri, din care lumea zisă „bună" ar putea să tragă anumite învăţături dar nu de asta e vorba acum.

Cu inima îndurerată, mă dusei acolo să-l caut pe prietenul meu, un prieten cu sufletul ucis. Străbătui o bună parte din stradă fără să dau de el, dar mi se semnală prezenţa lui. Căci se făcuse deja cunoscut. Izbutise, din prima zi, să inspire încredere şi să se facă iubit prin felul său de a trata aceste femei pe un picior de egalitate morală. Purtarea aceasta a lui le subjuga. Unele îl copleşiră cu destăinuiri sfâşietoare, al căror sincer accent nu-l găseşti decât prin aceste locuri. Mihail se ducea acolo din nevoia lui de sinceritate.

Acolo se afla şi de rândul acesta, dar beat, cum nu-l văzusem niciodată. În cârciumă nu mai era nimeni decât el şi câciumăriţa, care îl vedea pentru întâia oară. Sta cu pălăria trasă pe nas, cu braţele încrucişate pe masă,cuun muc de

ţigare între degete şi bea coniac. Când mă văzu, apărând în cadrul uşii, îmi făcu semn să nu intru, se sculă cătinându-se, plăti şi, ieşind afară, bolborosi:

— Du-mă hotel... Te aştepta... Nu-mi vorbi de nimic! În seara asta sunt un om mort!

A doua zi dimineaţă, tras la faţă, îmi spuse:

Am trimis ieri o telegramă. Răspunsul nu poate să fie decât prost, dar trebuie să-l aştept, opt sau zece zile. În orice caz, Abisinia o las baltă. Vreau să mă retrag într-un loc de odihnă pe care-l cunosc bine, Sfântu-Munte, unde trei luni de reculegere nu mă vor costa decât bacşişul ce se dă lui Dumnezeu. Hraa vine de la călugării sclavi şi de la fraţii lor, ţăranii ruşi, tot aşa de sclavi ca şi ei. Voi fi parazitul lor timp de trei luni şi cu asta nu se va schimba nimic pe faţa pământului.

4 Loc de petrecere al marinarilor la Alexandria

Dar ce te vei face tu? unchiul tău nu ţi-a promis încă nimic?

Nimic.

Dacă îţi oferă cea, cel mai mic prilej de a scăpa din aceată încurcătră, te sfătuiesc, mai mult ca oricâd, să primeşti. Peste trei luni ne vom revedea. Nu fi mâhnit! ştiu că seară te-am făcut să suferi: adevăraţii prieteni trebuie să înţeleagă şi asta.

În aceeaşi dimineaţă, din motive de ecoomie, ne întoarserăm la ploşniţele hotelului „Sfântu Gheorghe”. Pentru a cruţa mica noastră comoară, ne hotărâăm să mâncăm frugal în cameră şi să renunţăm la narghilele.

Dar vagabondul nu este o fiinţă făcută pentru cumpătare: mai bine să-i iei viaţa, decât să ştie că are bani şi

nu cheltuieşte. Poate să se lipsească de toate, dacă n-are nimi: însă, când are, se răzbună pe ceasurile blestemate.

Iată pentru ce n-a trecut o zi fără să jertfim câte o jumătate de liră sterlină pe altarul inimilor noastre bolnave. Eram destul de nenorociţi: întâi, despărţirea: apoi, Mihail cu lovitura primită din Rusia: eu, cu unchiul meu şi cu tutungeria lui. Dacă prietenul meu ar fi auzit despre acest dar neaşteptat, n-ar fi stat o clipă la gânduri şi m-ar fi împins în braţele unchiului. Nu ştia că eram pus să aleg între el şi o tutungerie de lux. Nu mai aveam voie să văd pe Mihail. Trebuia s-o rup cu el. Astfel înţeleg să-şi arate dărnicia neamurile care te iubesc.

Făuream tot felul de planuri potrivite noii noastre situaţii. Mihail mă părăsea. Mă hotărâi să-l regăsesc cât mai curând cu putinţă, la Sfântu-Munte sau la dracu în praznic. N-am înţeles niciodată de ce soarta a căutat totdeauna să ne despartă. Cu trei ani în urmă, m-a pătăsit şi-a şters-o în Manciuria, ca să se aca marinar în războiul ruo-japonez. S-a întors după opt luni, cu o iconiţă în buzunar: „Iată, spuse el, ce trimitea ţarul soldaţilor noştri ca să biruiască pe japonezi, pe când Mikado-ul nu trimitea soldaţilor săi decât orez. Şi orezul a biruit icoana”.

Începător în arta vagabondajului, îmi era cu neputinţă să-l urmez peste tot. Dar vedeam care era prima condiţie a acestei arte: o voinţă de a pleca, pe care nu trebuia s-o supui la analiza microscopică a raţiunii.

Eram făcut pentru această artă.

A treia zi după botez, pe când ne găseam pe terasa cafenelei greceşti, vărul spion veni discret să-mi spună:

Unchiul m-a însărcinat să-ţi aduc aminte de convorbirea pe care aţi avut-o împreună şi de porunca pe care ţi-a dat-o.

Îţi mulţumesc.

Dar... dumneata nu te supui voinţii unchiului.

Cum ştie el acest lucru? Prin bunăvoinţa dumitale?

Râma s-a dus să mă pârască din nou.

După două zile, unchiul veni pe neaşteptate la aceeaşi cafenea şi mă surprinse cu Mihail. Toată lumea îi făcea salamalecuri şi-l înconjura. Eu îl salutai respectuos şi rămăsei lângă prietenul meu. E trimise după mine:

Îţi cer, pentru ultima oară, să te desparţi de acest individ.

Mai întâi, îl cunoşti? i-o tăiai eu.

Nici nu doresc să-l cunosc, fie el chiar fiul lordului Crommer! Şi, ridicându-se: Vino cu mine!

Intrarăm împreună în mai multe prăvălii de trunfandale, de unde cumpără fel de fel de bunătăţi. Apoi, luându-mă pe o ulicioară singuratică, mă sărută şi îmi spuse:

După ce îl vei părăsi pe derbedeul tău de prieten, să vii să mă vezi. Adio!

Unchiule, spusei, ajută-mă să pot părăsi Alexandria şi astfel nu vei mai şti niciodată nimic despre mine, din moment ce crezi că sunt prieten cu un „derbedeu”.

Se depărtă, fără să-mi răspundă.

Aceasta mi se păru de necrezut. Cum? Va avea inima să-mi refuze zece lire, atunci când era gata să mă înzestreze o tutungerie de lux? Nu, nu se putea!

Această convingere mă aruncă în fundul prăpastiei. Mihail o împărtăşea şi el. El nu ştia că unchiul avea motivele lui să fie supărat pe mine. Dar, cum, puteam să-i arăt prietenului meu, fără să-l umilesc, cruzimea acelor motive? Şi el, convins că un unchi care se arătase atât de mărinimos, nu

putea să nu facă „ceva” pentru mult iubitul lui nepot, punea tărăgăneala bătrânului pe seama nepăsării milionarului:

O să sfârşească, totuşi, prin a-ţi arunca un pumn de lire, ca să scape de tine! spunea el.

Şi eu credeam la fel...

Acum, oamenii de inimă să asculte sfârşitul acestei povestiri şi dacă nu-i va face să se înfioare, înseamnă că viaţa e fără îndoială cu totul altceva decât ceea ce cred eu.

Trei zile trecură, în care timp, cu multă tărie, renunţarăm la orice cheltuială de prisos. Punga noastră comună era aproape goală. În seara celei de a treia zi, chinuit de negre presimţiri, mă dusei la club să-mi văd unchiul. Mă primi cu multă dragoste, crezând că venisem să mă supun mărinimoaselor lui îndemnuri.

Ei bine, mă întrebă el, ţinându-mi mâna, ne-am înţeles? Ţi-ai luat rămas-bun de la acel pierde-vară?

De la dumneata, unchiule, viu să-mi iau rămas-bun şi te rog să-mi dai atât cât îmi trebuie ca să ajung la Marsilia şi să am cu ce trăi o săptămână. După aceea, voi face cum voi putea.

Bătrânul se sculă, galben de ânie: Pleacă! Ingratule! Să nu te mai văd pe aici!

Odaia se învârti cu mine. Cât p-aci să-mi vină rău. Mă conduse până la ieşire.

Când mă reîntorsei la hotel, povestii lui Mihail jalnicul sfârşit al acestei hotărâtoare întrevederi. Îmi spuse că unchiul meu este nebun şi că nebunia lui ne va pierde pe amândoi.

A doua zi ne încredinţarăm geamantanele stăpânului hotelului „Sfântu Gheorghe” şi ne mutarăm la „ARudolf”.

Începurăm, o viaţă nouă, aspră.

Nu ne mai rămăseseră decât trei lire sterline. Prietenul meu cusu două la cingătoarea pantalonilor.

Sunt pentru ziua când „ne vom lua zborul”. Nu ne vom atinge de ele, chiar dacă ar trebui să ne ducă morţi de foame la spital!

Cu toate acestea, trebuia să trăim. Şi trăirăm.

Foarte voioşi, luarăm fiecare câte un carton gros, îl acoperirăm cu catifea şi prinserăm în ace „giuvaericalele” noastre cele mai alese. Culorile vii puse pe negru, băteau la ochi. Iată-ne acum cutreierând mahaalele şi serbările arabe şi ţipând cât ne ţinea gura:

Kulu haga erş ! Kulu haga erş ! (Un piastru orice obiect!)

Nu mai era ca pe vremea când călătoream pe măgari, până la Ramleh dus şi întors, făcând haz de ţipetele pe care le scoteau stăpânii măgarilor în urma noastră: „A-a-a!A-a-a!” Dar vagabondul e gata să accepte orice îi trimite soarta. Ne-am supus cu voie bună. Iar frumoasele noastre giuvaeruri s-au însărcinat să ne salveze.

Prima zi vândurăm de o liră sterlină. Apoi am scos la iveală şiragurile de mărgele, broşele, brăţările şi alte felurite obiecte, pe care le desfăcurăm pe preţuri ce variau între cinci piaştri şi un shiling. Ne merse mai prost cu felul acesta de-a vinde marfa.

Ne întoarserăm la „kulu baga erş if” şi o ţinurăm aşa până la urmă, urlând ca turbaţii cele patru cuvinte, singurele pe care le ştiam. Tinerele felahine, şi chiar cele bătrâne, ne înconjurau, uimite. Fetelor care n-aveau bani, le dăruiam cu plăcere câte un fleac de piatră, ceea ce făcea să le strălucească ochii de bucurie, prin găurile unui văl uricios.

Iată-ne până într-atâta încântaţi de succesul comerţului nostru, încât uitarăm jurămintele făcute în clipele grele şi ne îngăduirăm alte nebunii. Uite aşa! Decretarăm că totocalde la „Azilul Rudolf” un piastru porţia, ne-a stricat stomacul, iar paturile lui de doi piaştri erau prea tari. Aceasta era o situaţie nedemnă pentru doi negustori. Ne întoarserăm la hotelul „Sfântu Gherghe”. Şi prima mea grijă fu să comand două narghilele şi două rachiuri, pe terasa cafenelei „Grecia”. Aşa, ca să-mi bat joc de verii mei. Ceva mai mult, chiar în naslor, încălecarăm pe măgari, strigând călăuzelor noastre destul de tare, ca să fim auziţi:

La Ramleh!

Bineînţeles, nimeni nu ne vedea când ieşeam cu sticlăria noastră, pentru a cutreiera mahalalele oraşului şi a striga: „Kulu haga erş !”

Dar această „haga” se opri deodată. Nu mai puturăm vinde nici de zece piaştri, după o zi de mers istovitor şi ţipete nebune. Şi răspunsul pe care Mihail îl aştepta din Rusia nu mai venea.

Veni, totuşi, într-o zi şi fu aşa cum prietenul meu îl prevăzuse. Atunci dădu cu piciorul la toată sticlăria şi se hotărî să plece imediat la Sfântu-Munte. Cu banii stam ceva mai bine acum decât în ziua când am bătut la uşa azilului: aveam patru lire. Era tocmai suma de care Mihail avea nevoie numai pentru el. Ce era să eu?

Din fericire, un negustor ambulant se oferi să ne cumpere restul sticlăriei. I-o lăsarăm pentru două lire sterline.

Unde vrei să te duci? mă întrebă Mihail.

În Franţa.

Cu două lire?

Şi curajul meu pe deasupra.

În aceeaşi zi, străbătând piaţa îl zăresc pe unchiul meu, singur. Alerg, îi dau bună ziua şi-l rog să-mi dea două lire. Nici nu se uită la mine şi nici nu vrea să-mi răspundă. Mă iau după el. Îl plictisesc. Osteneală zadarnică. Îşi vede netulburat de drum.

Dă-mi măcar o liră!

Nici un răspuns. Nici o privire.

Dă-mi o jumătate de liră.

Nimic. Nu mă vede. Dar, a doua zi, îmi trimite la hotel un bilet de călătorie „pe punte", până la Pireu, şi o liră sterlină.

Cer iertare sufletului său pentru mâhnirea pe care i-am pricinuit-o, preferând prietenia lui Mihail tutungeriei de lux pe care mi-o oferea şi care trebuia să facă din mine un om.